

Філософія

УДК 246.6.001.32(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15584134>

Методологічні та методичні засади дослідження теології християнських організацій

Соколовський Олег Леонідович,

доктор філософських наук, професор,

Житомирський державний університет імені

Івана Франка, м. Житомир, Україна,

<https://orcid.org/0000-0003-2228-3040>

Прийнято: 16.05.2025 | Опубліковано: 31.05.2025

***Анотація.** Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методологічних та методичних підходів до вивчення теології християнських організацій у міждисциплінарному контексті, з урахуванням сучасних трансформацій віровчення, соціальної функціональності церкви та релігійної ідентичності. Для досягнення поставленої мети використано методологію герменевтичного аналізу щодо інтерпретації теологічних текстів у соціокультурному контексті, порівняльно-аналітичний метод для співставлення теологічних концепцій у межах різних конфесійних і регіональних традицій та системний підхід для аналізу теології як складного соціально-релігійного утворення.*

У статті встановлено, що теологія християнських організацій є не лише інституційно-доктринальною системою релігійного знання, а й складною динамічною матрицею, у якій перетинаються вектори духовної

автентичності, догматичної спадкоємності, історичної пам'яті та культурної адаптивності. Визначено, що традиційний теологічний підхід не є самодостатнім у пізнанні та осмисленні христології в умовах сучасного світу. Необхідно враховувати антропологічний досвід віри, етнічну та національну ідентичність й історичну контекстуальність. Інтеграція таких підходів дозволяє сформувати методологічно обґрунтовану й екзистенційно наповнену модель теологічного пізнання, яка відповідає умовам глобалізованого світу.

Практична значущість дослідження базується на необхідності вироблення якісно нових методологічних підходів осмислення теології християнських організацій у межах міждисциплінарного аналізу, що дозволить розглядати її не лише як конфесійне вчення, а як концептуальний ресурс формування духовної суб'єктності, культурної пам'яті та моральної активності. Це сприятиме актуалізації теологічної спадщини в умовах постмодерної дійсності, її оновлення у світлі потреб і викликів сучасності та створюватиме інтелектуальну основу для відновлення змістовного міжконфесійного діалогу.

Ключові слова: методика наукових досліджень, методологія науки, філософія, теологія, релігієзнавство, духовність, духовний досвід, духовна практика.

Methodological and Methodical Foundations for the Study of the Theology of Christian Organizations

Oleh Sokolovskyi,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Zhytomyr Ivan Franko State University,

Zhytomyr, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2228-3040>

Abstract. *The aim of this study is to provide a theoretical substantiation of methodological and methodical approaches to the study of the theology of Christian organizations within an interdisciplinary context, taking into account the contemporary transformations of doctrine, the social function of the Church, and religious identity. To achieve this aim, the study employs hermeneutical methodology for interpreting theological texts within their sociocultural context, a comparative-analytical method to juxtapose theological concepts across various confessional and regional traditions, and a systems approach to analyze theology as a complex socio-religious construct.*

The article establishes that the theology of Christian organizations is not merely an institutionally and doctrinally structured system of religious knowledge, but rather a complex and dynamic matrix wherein the vectors of spiritual authenticity, dogmatic continuity, historical memory, and cultural adaptability intersect. It is argued that the traditional theological approach alone is insufficient for fully comprehending Christology in the context of the modern world. It is essential to consider the anthropological dimension of faith, ethnic and national identity, and historical contextuality. The integration of these perspectives allows for the development of a methodologically substantiated and existentially enriched model of theological cognition that corresponds to the realities of a globalized world.

The practical significance of the research lies in the need to elaborate qualitatively new methodological approaches to understanding the theology of Christian organizations within interdisciplinary analysis. This enables theology to be viewed not only as a confessional system of doctrine, but also as a conceptual resource for shaping spiritual subjectivity, cultural memory, and moral agency. Such an approach contributes to the actualization of theological heritage in the context of postmodern reality, its renewal in light of contemporary needs and

challenges, and the establishment of an intellectual foundation for the restoration of meaningful interconfessional dialogue.

Keywords: *research methodology, philosophy of science, philosophy, theology, religious studies, spirituality, spiritual experience, spiritual practice.*

Постановка проблеми. У контексті інтенсивного розгортання глобалізаційних процесів сучасності чітко простежується криза ціннісної парадигми зумовленою зміною християнських етичних та екзистенційних орієнтирів. Однією з ключових ознак цієї трансформації є редукція традиційного релігійного світогляду та підміна його секуляризованими моделями моральності, що постають як наслідок автономізації культурної ідентичності індивіда. У філософсько-релігієзнавчому дискурсі все частіше актуалізується теза, що свобода віросповідання у глобальному суспільстві реалізується у формах, які суперечать інституційному устрою традиційних християнських церков, водночас формуючи нові герменевтичні виклики для теології. Сучасний період глобалізації не лише чинить тиск на локальні культури, а й активно втручається у сакральну сферу, формуючи альтернативний духовний порядок, який претендує на самодостатність. У зв'язку з цим перед християнськими організаціями постає необхідність не просто адаптації до нових умов, а вироблення теологічних і методологічних стратегій, здатних зберегти автентичність християнського віровчення в епоху постмодерну. Це завдання потребує міждисциплінарного залучення як богословів, так і фахівців у галузі філософії, релігієзнавства та культурології задля збереження духовної цілісності особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасного стану методологічних досліджень теології свідчить про наявність вагомої джерельної та наукової бази, що дозволяє трактувати сучасні моделі як важливий етап еволюції догматичного вчення. Вони не лише актуалізують, а й

поглиблюють ключові положення святоотцівської богословської спадщини, переосмислюючи їх у площині релігійної філософії та сучасного теологічного світогляду. У межах філософського аналізу здійснюється нова інтерпретація теологічної концепції христології, яка сприяє формуванню поліваріантних підходів до осмислення богословських питань. Відповідно, виникає об'єктивна потреба в системному аналізі трансформації теологічного вчення, а також у дослідженні його концептуального вираження в сучасних богословських моделях. У науковій парадигмі до проблематики вивчення методологічних підходів теології християнських організацій у міждисциплінарному та міжкультурному контексті зверталися провідні зарубіжні релігієзнавці та теологи, зокрема М. Еріксон, А. Мак Грат, Г. Тіссен, а також українські дослідники В. Єленський, О. Саган, О. Шепетяк та інші. Окреме місце займають напрацювання, присвячені тріадологічному аспекту в католицькій теології, зокрема праці Д. Реале, Г. Бедуелла, П. Лоб'є, Л. Беркгофа, М. Еліаде. На сьогодні відсутнє комплексне міждисциплінарне дослідження, яке б систематично обґрунтовувало методологію та методику аналізу теології християнських організацій як соціокультурного, духовного і релігієзнавчого феномена. Більшість наявних робіт зосереджені або на доктринальному аналізі, або на загальних соціологічних та культурологічних аспектах релігії, не охоплюючи специфіку богословського знання у його інституційній, світоглядній та екзистенційній багатовимірності. Це створює потребу в науковому осмисленні теології як складної системи, яка включає не лише догматичні засади, а й духовний досвід, місійні стратегії, культурну ідентичність та соціально-моральну активність, з відповідною методологічною складовою для її дослідження в умовах глобалізованого світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наявність значного масиву спеціалізованої літератури загалом та історіографічний аналіз зокрема, засвідчує недостатню ступінь комплексної

розробки христологічної проблематики саме в контексті католицької теології. Спостерігається фрагментарність підходів у наукових розвідках філософсько-релігійнознавчого спрямування, що не дозволяє охопити повний спектр теоретико-догматичних трансформацій у розумінні особи Ісуса Христа. Покликання на святоотцівське богослов'я у поєднанні з сучасною аналітичною традицією відкриває можливість виявити ключові тенденції еволюції теологічних концептів у різні епохи. Це, у свою чергу, дозволяє глибше зрозуміти логіку доктринальних змін теології стосовно природи, місії та екзистенційного значення христології.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методологічних та методичних підходів до вивчення теології християнських організацій у міждисциплінарному контексті, з урахуванням сучасних трансформацій віровчення, соціальної функціональності церкви та релігійної ідентичності. У відповідності до мети у статті поставлені такі завдання: 1) виокремити основні методологічні парадигми у дослідженні сучасної теології; 2) розкрити специфіку теології християнських організацій як феномену, що поєднує доктринальну нормативність з контекстуальною гнучкістю; 3) проаналізувати контекстуальні теологічні моделі як приклад новітніх методологічних стратегій.

Дискусії та результати дослідження. Глобалізаційні процеси актуалізували необхідність критичного переосмислення меж інтерпретації християнського віровчення не лише з боку церковних ієрархів, а й за участю представників філософської та релігійнознавчої спільноти. Розширення дискурсу пов'язане з прагненням зберегти духовну цілісність особистості в умовах стрімкого інформаційного перевантаження [1, с. 168–169]. Релігія у цьому контексті виконує амбівалентну функцію, з одного боку вона надає спільнотам глибинний символічний зміст формуючи екзистенційні засади ідентичності, а з другого – інституціоналізує межі, які часто унеможливають

транскультурну комунікацію та духовне взаємопроникнення [2, с. 127]. У цьому контексті варто акцентувати увагу на парадоксальній тенденції, яка простежується в сучасному релігійному процесі. Фундаменталізація виступає реакцією на модернізаційні зрушення, які спричинили лібералізацію догматичних систем та адаптацію інституційного християнства до нових соціокультурних і духовних умов. Цей феномен виразно виявляється в намаганнях зберегти автентичність віровчення шляхом його ригористичного відтворення в умовах постмодерного плюралізму [3, с. 18].

У своїй догматико-практичній діяльності християнські церкви реалізують екзистенційно-антропологічну функцію, спрямовану на розкриття духовного потенціалу особистості у відповідності до її есхатологічного призначення. Виконання цієї функції передбачає постійне врахування соціокультурних трансформацій та цивілізаційних викликів, що вимагає від богословських систем адаптивності без втрати доктринальної автентичності [4, р. 146]. Одним із провідних чинників модернізації теологічного мислення виступає антропоцентричний запит на трансцендентне, який набуває різного змістовного наповнення залежно від конкретного історико-культурного контексту.

У зв'язку з триваючими науковими дискусіями, що демонструють поліваріантність тлумачення християнської доктрини, особливої уваги набуває проблема інтеркультурного виміру теології. Зокрема, доцільно дослідити способи артикуляції релігійного знання в різних етноконфесійних середовищах. У цьому сенсі релевантним є аналіз «чорної теології», що постала як контекстуальна богословська відповідь на соціальні реалії афроамериканських та африканських християнських спільнот.

Сутність афроцентрованої теології полягає в її спрямованості на подолання системної дискримінації через сотеріологічне осмислення Христа як Визволителя, що несе не лише спасіння у трансцендентному вимірі, а й

соціальне визволення як імператив дії [5, с. 407]. Теологія, яка розвинулася у межах афроамериканського досвіду, уособлює своєрідну інтерпретацію доктрини Христа, виходячи з антропологічної рефлексії над феноменом гноблення та історичної травми. Паралельно з впливом латиноамериканської теології визволення, яка постулює Ісуса як спасителя пригноблених, «чорна теологія» формувалася під впливом протестантських деномінацій США та інтегрувала у своє вчення політичний елемент боротьби за расову рівність.

Характерною рисою «чорної теології» є її плюралістичний характер, що проявляється у розмаїтті доктринальних моделей, розроблених такими теологами як Дж. Кон, А. Кліг та Д. Вашингтон. Вони акцентували увагу на унікальності духовного досвіду темношкірого населення та необхідності деколонізації теології від західноєвропейського раціоналізму й елліністичної метафізики. У цьому сенсі їхня раціональна концептуалізація не лише підважує універсалізм традиційного догматизму, а й утверджує легітимність контекстуальної теології як засобу етнічної та соціальної ідентифікації.

У контексті розвитку афроамериканської богословської думки ключову роль відіграє постать Д. Вашингтона одного з ідеологів афроамериканської теології, який заклав основи концептуалізації афроамериканської релігійності як унікального релігійного феномену Північної Америки. Виходячи з аналізу соціально-економічної та політичної маргіналізації чорношкірого населення, Д. Вашингтон обґрунтовував теологічно зумовлену сегрегацію афроамериканських церков, які, на його переконання, вимушено відокремилися від загального християнського простору. Як засіб подолання ізоляціонізму, автор пропонував радикальні кроки до релігійної інтеграції через свідоме входження афроамериканців у спільноти білого населення. Така модель екуменічного зближення, на його думку, дозволяє поєднати здобуті соціальні права з духовним оновленням [6, р. 42].

Інший вектор афроамериканської теології, позначений глибшим рівнем релігійного радикалізму, репрезентовано проповідницькою діяльністю А. Клінга пастора Церкви Чорної Мадонни, який запропонував раціоналістичну модель, зосереджену на ідеї «чорного Месії». Цей концепт передбачає ревізію традиційного образу Ісуса Христа, який, за словами Клінга, був деформований під впливом європейської культури та апостольської традиції. Теолог закликав до повної релігійної емансипації афроамериканців, яка включала відмову від колоніальної спадщини, релігійних стереотипів і очікувань пасивного визволення, апелюючи натомість до активної трансформації світу через діяльність та теологічне самоствердження [5, с. 408–409].

Завершенням систематизації «чорної теології» стала раціоналістична концепція Дж. Коуна, який у своїх працях сформулював методологічний підхід до інтерпретації соціального досвіду афроамериканців крізь призму євангельської звістки. Теологічна інтенція Дж. Коуна полягала в тому, щоб через християнське вчення утвердити гідність пригнобленого народу та моральну легітимність боротьби проти расизму. У цьому сенсі його вчення набуває виразних рис етноцентричної теології, яка виконує інтегративну функцію для темношкірого населення, хоча сам автор згодом еволюціонував до розуміння «чорношкірості» як метафізичної категорії стану духовної боротьби, а не лише фенотипічного маркера [7, р. 36].

Центральною ідеєю христологічної доктрини Дж. Коуна стала концепція історичного Ісуса, Який, згідно з інтерпретацією богослова, активно протистояв соціальній нерівності й дискримінації, що вразила афроамериканську спільноту. У межах такої герменевтики Христос постає як органічна частина досвіду пригнобленого народу, Який особисто зазнав приниження, страждання й несправедливості. Виходячи з цього, Дж. Коун формулює сотеріологічну тезу, що в умовах соціального та расового гніту Ісус

мав історичне зобов'язання стати активним носієм визвольної місії, присвятивши Своє земне буття справі спасіння пригноблених [7, р. 37].

У теологічній концепції Дж. Коуна афроамериканська революція набуває есхатологічного виміру і розглядається як форма реалізації Божого царства в американському соціокультурному просторі [5, с. 410]. Водночас, попри радикальність месійного образу, афроамериканська теологія не відкидає традиційного новозавітного вчення про втілення, смерть і воскресіння Христа, акцентуючи на Його духовній присутності у конкретних соціальних умовах. Спасіння, у контексті чорної теології, осмислюється насамперед як визволення від структурної несправедливості у земному світі, а не виключно як обіцянка трансцендентного блаженства. У подальших працях Дж. Коун зосереджується на політичному потенціалі Євангелія, підкреслюючи, що критичний аналіз расової нерівності потребує емпіричного дослідження соціально-економічних структур, які її відтворюють. Він закликає переосмислити традиційні форми теологічної рефлексії в бік глибшої соціальної діагностики та активної боротьби з інституційним расизмом.

Таким чином, афроамериканська теологія репрезентує унікальний приклад контекстуального вчення, яке водночас функціонує як інструмент етнічної ідентичності, протесту та богословської рефлексії. Її христологічний дискурс демонструє, яким чином теологія здатна адаптуватися до конкретних соціально-історичних умов, залишаючись вірною своїм есхатологічним і сотеріологічним орієнтирам.

Африканські підходи до теології також засвідчили значну методологічну динаміку. У цьому контексті важливо розрізняти два головні напрямки – теологію визволення та теологію інкультурації, кожен із яких репрезентує окрему форму інтерпретації месійної ідентичності Христа відповідно до африканських контекстів. Кенійський богослов П. Вачеге стверджує, що африканська теологія визволення за структурними рисами

наближається до північноамериканської та латиноамериканської моделей, проте її методологічна база спирається не на світські або марксистські доктрини, а на глибоке переосмислення корінних релігійних та культурних цінностей [8, р. 176]. Подібної позиції дотримується і Д. Сінтон, яка у своєму порівняльному аналізі підкреслює, що африканська теологія формується з досвіду страждання та безсилля пригноблених, репрезентуючи автентичну форму євангельського тлумачення, занурену в контекст релігійного переживання і соціального спротиву [9, р. 82].

З розвитком африканської теологічної думки формується ще один важливий напрям інкультурації. Вона поєднує універсальність спасительної місії Христа з її глибокою культурною інтерпретацією. Ісус постає не лише як Посередник, а як міфологічний Праотець окремих народів, зокрема африканського. Богослов Ч. Ньюамі визначає інкультурацію як «спробу втілити євангельське послання в африканському культурному середовищі на теологічному рівні», що передбачає поглиблений діалог між християнським одкровенням і автохтонною релігійною традицією [10, р. 35]. Він підкреслює, що саме інкультураційна методологія дозволяє сформулювати глибший зв'язок між теологією та етнокультурною ідентичністю, на відміну від соціально-орієнтованої, але відчуженої від релігії, теології визволення [10, р. 37].

У сучасному африканському дискурсі дедалі більшої актуальності набуває критика усталеної класифікації основних напрямів теологічної думки. Зокрема, кенійський богослов Дж. Гатого виступає з аргументованим запереченням проти типологічної схеми, вважаючи її недостатньо репрезентативною щодо динаміки сучасної релігійної свідомості на африканському континенті. Відповідно до його бачення, значимим чинником трансформації теологічного мислення стала постколоніальна реконструкція, яка не лише ініціювала перегляд базових категорій теології, а й надала їм нового соціально-філософського й екзистенційного змісту [11, р. 5]. Він

пропонує розрізняти дві форми класифікації – зовнішню, яка фіксує взаємозв'язки певної теологічної моделі з іншими позасистемними елементами та **внутрішню**, яка встановлює ієрархічну роль і місце концепції у межах самої богословської системи. Враховуючи ці підходи, богослов закликає до розширення існуючих класифікаційних рамок, наголошуючи на потребі їхньої реконфігурації у зв'язку з новими формами релігійного самовизначення, які стали можливими після здобуття незалежності африканськими державами. Цей процес стимулював формування автохтонної теології, зорієнтованої на контекстуалізацію християнського одкровення.

Подібної логіки дотримується і африканський теолог К. Мана, який розглядає реконструктивну теологію як перспективну методологічну парадигму, здатну синтезувати множинність локальних інтерпретацій постаті Христа в цілісну богословську систему [12, р. 10]. У цьому контексті він особливо підкреслює важливість етичного аспекту євангельської звістки як основи для формування соціально-політичної суб'єктності африканських народів. Христос, у розумінні Мани, постає як моральний реконструктор суспільства, джерело духовної енергії та каталізатор відновлення людської гідності. Таким чином, богослов пропонує вийти за межі дихотомії «інкультурація–визволення», пропонуючи новий кодифікаційний імпульс теологічного мислення: «Христос це брат, Якого витіснило ідолопоклонство західної раціональності, але Який повертається у процесі духовної реконструкції» [12, р. 106].

Ідеї К. Мани розвиває Д. Мугамбі, який формує реконструктивну теологію на основі африканських уявлень про гостинність як духовну чесноту. Христос у цій моделі постає як «божественний гість», Той, хто проголошує універсальну гідність, рівність і примирення. Д. Мугамбі підкреслює, що реконструктивна теологія повинна орієнтуватися не лише на адаптацію християнства до африканської культури, але й на трансформацію самої

культури в душі Євангелія. Христос зображується як Той, хто дарує мир і братерство між расами, статями й соціальними верствами, що набуває сотеріологічного виміру як творення справжнього божественного світу [13, р. 9]. Саме тому реконструктивна теологія утверджує себе як духовна парадигма, яка формує нову ідентичність африканської церкви.

Значний внесок у методологічну рефлексію зробив нігерійський дослідник К. Укачукву, який інтерпретує реконструкцію як формаційну комунікативну дію, яка слугує інструментом узгодження колективного символічного досвіду. Йдеться не лише про передачу вже наявного змісту, а про креативне продукування нових ідей, покликаних відновити цілісність африканської теологічної свідомості в умовах цифрової епохи. На думку Укачукву, головне завдання сучасної теології це не лише релігійне осмислення історії, а формування ідентичності, заснованої на самоповазі, гідності та визнанні місця африканця в історії спасіння [14, р. 6]. У площині реконструктивної теології закладено ідею реставраційної місії Ісуса Христа спрямованої на відновлення гармонії, гідності та справжньої солідарності між людьми. Африканські теологи вбачають у біблійних текстах естетико-екзистенційну платформу для осмислення краси як категорії богословського значення. Христос, Який розділяв тілесні та душевні страждання людства, у цій традиції постає як Той, Хто емпатично занурений у досвід африканських народів, постраждалих від колоніального гніту та історичної травми [11, р. 6].

У реконструктивній перспективі страждання Ісуса отримують сотеріологічну функцію, адже Його солідарність із пригнобленими наповнюється змістом зцілення не лише індивідуального, а насамперед соціально-еклезіального змісту. Цей акт зцілення слід розуміти як онтологічне оновлення не лише особистості, але й цілого народу після виходу з постколоніальної залежності. Христос у цьому вимірі постає не лише як

тілесний Цілитель, а як спасенний Агнець, Який відкриває перспективу єдності й миру як есхатологічного дару і як духовного зобов'язання.

Суттєвим методологічним вектором африканської теології виступає проблема міжкультурного синтезу, який уможлиблює гармонійне поєднання різних світоглядних і теологічних систем у межах одного сакрального простору. Цей діалоговий імпульс виявляється насамперед у католицькій доктрині інкультурації, яка була концептуалізована Іваном Павлом II у низці програмних документів – передусім у енцикліці «*Fides et Ratio*» та «*Посинодальному апостольському посланні про Церкву в Африці*». Понтифік окреслює інкультурацію як двовимірний процес у якому, з одного боку, це внутрішня трансформація культурних структур через їх християнське осмислення, з другого, укорінення християнства у конкретні етнокультурні реалії [15].

У рішенні Першого Синоду африканських єпископів інкультурація була визначена як стратегічна мета партикулярних церков Африки та як невід'ємний елемент повної євангелізації, що зумовлює богословську й пастирську активність Церкви на континенті [16, s. 272]. Одним із ключових викликів цього процесу стала проблема інкультурації літургії, яка вимагає подолання глибинного ментального бар'єру між латинською еклесіальною традицією і духовним досвідом африканських культур. Традиційні уявлення про сім'ю, культ предків, духовний світ та обрядовість потребують як культурологічного аналізу, так і богословсько-правової оцінки в дусі глибокої інтеграції без асиміляції. Цей процес має сприяти створенню Церкви як сім'ї, у якій не буде місця етноцентричним конфліктам і племінному партикуляризму. В умовах поліетнічної ідентичності, що часто супроводжується соціальною фрагментацією, інкультурація відіграє функцію онтологічної єдності Церкви та соціальної злагоди. У цьому контексті проповідь Ісуса Христа не лише актуалізує гідність особи, а й надає їй

сотеціологічного виміру, розширеного до всіх вимірів буття – тілесного, соціального, культурного, духовного [17, s. 86].

Водночас католицька концепція визволення, пов'язана з інкультурацією, не обмежується виключно економічною чи політичною еманациєю свободи. Як зазначено в документах Апостольської Столиці, визволення, проголошене Євангелієм, стосується цілісної особи, у її зв'язку з трансцендентним, етичному зростанні та в перспективі остаточного оновлення у Бозі. Ця візія, у свою чергу, визначає нову герменевтику африканської теології, орієнтовану на відновлення цілісності, сопричастя й метафізичного сенсу історії [17, s. 88].

Пріоритети нової африканської теології формуються під впливом радикальних соціальних зрушень сучасної доби та глобалізаційних тенденцій, що трансформують традиційні парадигми релігійного буття. Цей процес реалізується за кількома стратегічними напрямками. По-перше, Католицька Церква, послуговуючись засадами свого соціального вчення, прагне зробити системний внесок у всебічний соціальний, економічний, культурний і духовний розвиток африканських народів, орієнтуючись на подолання таких системних викликів, як бідність, корупція, міжетнічні конфлікти та насильство. По-друге, місійна діяльність має на меті утвердження базових етичних категорій єдності, справедливості, миру, через діалог і примирення між представниками різних етнічних, релігійних і мовних спільнот. По-третє, відвернення загроз ідеологічного колоніалізму, що витісняє автохтонну духовність, стало важливим пріоритетом у контексті захисту релігійної та культурної самобутності [18].

У межах сучасного богослов'я дедалі частіше наголошується на тому, що пізнання Ісуса Христа не повинне починатися виключно з тексту Святого Письма. Хоча Євангелія надають первинну інформацію про земне життя Спасителя, обмеженість людського розуміння унеможливорює вичерпне осягнення Його трансцендентної природи. Відтак, доповнення новозавітного

свідчення богословською традицією та досвідом особистої зустрічі із Христом у вірі відкриває перспективу інтегрального підходу, який поєднує теологію, екзистенційну філософію та досвід містичного сприйняття. Такий підхід дозволяє осмислити Христа віри як тотожного Ісусу історії – конкретній особі, що проповідувала Царство Боже, була розіп'ята, воскресла та залишається присутньою у церковній спільноті. Цей онтологічно-історичний синтез поглиблює христологічну рефлексію, розкриваючи Христа як живу дійсність, а не лише як доктринальну категорію.

Наявність множинних інтерпретацій у теології свідчить про тривалий процес богословського пошуку, який здійснюється в межах усіх християнських конфесій. У відповідь на виклики глобалізації, секуляризації та постмодерної фрагментації, сучасні церкви перебувають у стані напруги між збереженням традиції та необхідністю її оновлення. Це виражається у модифікації христологічного дискурсу, який все більше орієнтується на екзистенційні запити сучасної людини. Багато сучасних богословів, незалежно від конфесійної приналежності, прагнуть уточнити або наново сформулювати концепти теології з урахуванням соціокультурного контексту. Це веде до появи нових інтерпретацій Христа як Спасителя або як історичної особи, в межах яких осмислюються співвідношення між Його божественною та людською природами, функціональні аспекти служіння, а також роль у спільнотах віри.

Такий плюралізм теологічних моделей є одночасно викликом і можливістю для екуменічного діалогу. Незважаючи на доктринальні відмінності, існує потенціал для формування спільного теологічного підґрунтя, яке могло б слугувати основою міжконфесійної співпраці. Багатоманіття християнських течій, хоч і поглиблює диференціацію, водночас забезпечує широту духовного вибору й адаптивність до різних культурних і екзистенційних контекстів, задовольняючи духовні потреби вірян.

Висновки. Дослідження методологічних і методичних засад теологічної рефлексії в межах християнських організацій, зокрема в контексті африканської та афроамериканської теології, засвідчує глибоку трансформацію сучасної християнської думки під впливом глобалізаційних, постколоніальних і культурно-ідентичних викликів. Теологія перестає бути винятково сферою систематичного осмислення біблійного об'явлення і дедалі більше набуває значення міждисциплінарного простору, в якому відбувається взаємодія між віровченням, культурною пам'яттю, соціальною етикою й духовним досвідом спільнот. Аналіз різноманітних теологічних моделей показує, що сучасне християнство перебуває в процесі переосмислення не лише образу Ісуса як історичної та сакральної Особистості, а й самої структури теологічного мислення. Теологія постає як екзистенційна відповідь на виклики ідентичності, гідності, визволення й надії в контексті конкретних історичних ситуацій.

Методологічна рефлексія виявляє необхідність переходу від текстоцентричного підходу до інтегративної моделі, яка враховує не лише біблійне свідчення та традицію, але й особистісний, колективний і культурно-історичний досвід. Такий підхід дозволяє актуалізувати теологію у сучасному світі, зберігаючи її догматичну сутність та водночас відкриваючи її до оновленої інтерпретації в контексті антропологічної, культурної й соціальної дійсності. У цьому контексті теологія виступає потенційною основою для оновленого міжконфесійного діалогу. Незважаючи на історичні й догматичні розбіжності, християнські церкви виражають прагнення до пошуку спільного теологічного знаменника, здатного відповісти на запитання сучасної людини про сенс, спасіння й моральне спрямування.

Список використаних джерел

1. Лопуга О. Вплив інтеграційних процесів на духовно-ціннісні орієнтації особистості. *Процеси інтеграції й диференціації в сучасному науковому та філософському знанні: колект. монографія / під ред. С. П. Шевцова*. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2022. С. 166–180. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/36299> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Волотовська В. Релігійна ідентичність українців в умовах російської агресії: теоретико-методологічні підходи. *Культурологічний альманах*. 2024. № 2. С. 125–137. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.14> (дата звернення: 23.03.2025).
3. Филипович Л. Фундаменталізація християнства як тенденція сучасного релігійного життя. *Релігія та соціум*. 2013. № 3–4. С. 17–25.
4. Соколовський О. Л. Конструювання релігійної ідентичності у дискурсивному просторі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. (49). С. 144–151. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.18> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Соколовський О. Л. Христологія: еволюція доктрини: монографія. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2018. 471 с.
6. Washington J. Frustrated Fellowship: The Black Baptist Quest for Social Power. Macon, Georgia: Mercer University Press, 1991. 256 p.
7. Cone J. Black theology and black power. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1997. 165 p.
8. Wachege P. Jesus Christ our muthamaki (ideal elder): an African christological study based on the Agikuyu understanding of elder. Nairobi: Phoenix Publishers, 1992. 271 p.
9. Stinton D. Jesus of Africa: Voices of Contemporary African Christology. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2004. IV, 303 p.

10. Nyamiti C. Christ as our ancestor: christology from an African perspective. Gweru: Mambo Press, 1984. 151 p.
11. Gathogo J. Reconstructive Hermeneutics in African Christology. *HTS Theologesie Studies*. 2015. Volume 71, Issue 3. P. 1–8. URL: <https://doi.org/10.4102/hts.v71i3.2660> (дата звернення: 20.05.2025).
12. Mana K. Théologie africaine pour temps de crise. Paris : Karthala, 1993. 205 p.
13. Mugambi J. From Liberation to Reconstruction: African Christian Theology After the Cold War. Nairobi: East African Educational Publishers, 1995. XV, 258 p.
14. Ukachukwu C. Intercultural hermeneutics in Africa: methods and approaches. Nairobi: Acton Publishers, 2003. XII, 225 p.
15. Енцикліка Fides et ratio Святішого Отця Йоана Павла II про співвідношення віри й розуму. *Дрогобицька Духовна Семінарія*. URL: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/duhovna-svitlytsa/rik-viry-2012-2013/1115-fides-et-ratio.html> (дата звернення: 10.03.2025).
16. Rabczyński P. Nowa ewangelizacja «ludów pochrześcijańskich»: Evangelisation of the «Post-Christian Societies». *Nurt SVD*. 2016. Vol. 50. Iss. 2. S. 263–280.
17. Biela B. Odnova parafii: pastoralne wskazania Jana Pawła II. *Studia Pastoralne*. 2019. № 15. S. 73–94. URL: https://www.researchgate.net/publication/353346277_Odnova_parafii_pastoralne_wskazania_Jana_Pawla_II (дата звернення: 20.03.2025).
18. Ratschiller L. Medical Missionaries and Colonial Knowledge in West Africa and Europe, 1885-1914: Purity, Health and Cleanliness. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, 2023. 472 p. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-27128-1> (дата звернення: 10.03.2025).